

Oponentský posudek na magisterskou diplomovou práci Pavly Ciporanové

Název práce: Absence ženy v jazyce

Předmětem kritického uvažování a nazírání se v předkládané diplomové práci Pavly Ciporanové stává kontraintuitivní teze poststrukturalistické teorie o absenci ženy v jazyce (či lépe o její absentní přítomnosti). Jedná se o práci výsostně teoretickou, obsahově i strukturně koherentní, až na detaily (viz níže) formulačně precizní, navíc psanou sofistikovaným jazykem, který adekvátně reflektuje komplexnost zkoumané problematiky. Myslím, že delikátní a se smyslem pro detail podané zachycení nuancované argumentace strukturalistického, respektive poststrukturalistického myšlení - konkrétněji pak psychoanalýzy a dekonstruktivismu -, které diplomantka ve svém textu prezentuje, svými kvalitami a současně nároky na koncepční práci (ve smyslu práce s teoretickými koncepty) dalece přesahuje požadavky běžně kladené na magisterské absolventské práce. Máme zde tedy co do činění s diplomovou prací nadměru kompetentní a myšlenkově vyspělou.

Zároveň se však jedná o práci situovanou spíše přehledově; autorka se zřetelem na ženské chybění v jazyce na pozadí freudovsko-lacanovské psychoanalýzy, derridovské dekonstrukce a foucaultovského učení o moci a diskursu kriticky a dialekticky pročítá postupy *écriture féminine* uvažované feministickými autorkami Luce Irigaray a Héléne Cixous a tzv. „ženského psaní“, jak jej rozvíjí Julia Kristeva a ve své práci *Psaní vně logocentrismu* domýšlí Jan Matonoha. Ciporanova prvně zmíněnou dvojici, která se – zjednodušeně řečeno – snaží subvertovat zavedený symbolický řád značení formálními jazykovými prostředky asociovanými s ženskou zkušeností a jinakostí, dává do kontrastu s přístupem Kristevy, která zpochybňuje primát symbolického řádu ve smyslu možné, uchopitelné reprezentace. Jelikož se symbolický řád ko-konstituuje ve vztahu k sémiotickému, lze etablovaný falogocentrický diskurz „rozkývat“ poukazem na jeho vnitřní ruptury a inkonzistence a nasvítit tak na limity reprezentace per se. Diplomantka pak syntézou dobře propojuje Kristevu a Matonohovy úvahy o mocenském fungování jazyka, respektive symbolického řádu, sociální konstrukci genderu a butlerovské diskursivní povaze pohlaví. Napříč celou diplomovou prací autorka jasně demonstruje, že se v diskutovaných - a zdůrazněme, že velmi komplexních - teoriích a pojmech orientuje s bravurou.

Obsahově považuji práci za nadstandardní a tematicky relevantní, a to nejen v oblasti genderových studií či kulturních studií, ale též v oblasti stávající české, feministicky orientované literární vědy a filosofie. Ačkoliv tedy práci shledávám zdařilou a argumentačně vyspělou, dovoluji si zde představit několik výtek k formálním aspektům celého textu. Některé z nich – možná paradoxně – odrážejí či performují přesně to, co se snaží popsat, tedy onu soustavně unikající povahu

reprezentace. Své kritické poznámky se snažím vysvětlit a doložit z textu diplomové práce

Můj první kritický komentář se týká práce se zdroji. Jakkoliv Pavla Ciporanova dokazuje, že post/strukturalismus „umí“, nemohu se zbavit dojmu, že je práce docela silně závislá na sekundárních zdrojích. Jinými slovy, Foucault je v textu práce častěji čten skrze interpretace Stuarta Halla či Jana Matonohy, než skrze díla svá vlastní. Nejinak je tomu v případě Judith Butler a částečně též Julie Kristevy. Myslím, že je to velká škoda, protože primární texty v seznamu bibliografie uvedeny jsou, leč je s nimi pracováno zbytečně sporadicky či hlavně tam, kde se rozsáhleji cituje. Možná je to i důsledkem lpění na těchto sekundárních „vodítkách“, že např. na str. 19 chybějící uvozovky dole v citaci způsobují, že Foucaultova a Matonohova promluva doslova splynou v jeden, autorsky nerozhodnutelný celek. Obdobný doklad jisté myšlenkové závislosti spatřuji též v nepřiznaném autorství Toril Moi u závěrečné a nutno poznamenat, že úderné a efektní doušky na str. 34. Sumarizující spojení „definovat ženu, znamená ji nutně esencializovat“ poprvé užila Moi v *Sexual/Textual Politics* v roce 1985. Zároveň není jasné, proč v případě Matonohy autorka pracuje (soudě z údaje v bibliografii) s jeho disertační prací, když upravená a rozšířenější verze *Psaní vně logocentrismu* vyšla knižně v nakladatelství Academia v roce 2009. A třebaže se jedná o okrajovou záležitost, s ohledem na zavedený akademický úzus bych doporučila citovat z existujících překladů (konkrétně mám na mysli Fulkův překlad *Závažných těl (Bodies that Matter)* od Butler), či vysvětlit, proč tak není činěno.

Jelikož povaha zkoumaného tématu si vyžaduje maximálně pozorné uvádění jednotlivých pojmů „na scénu“, mám za to, že práci formálně škodí, když se některé termíny v textu objevují dříve, než jim je připravena argumentační půda (konkrétně performativita), nebo se objeví „zčistajasna“ (slast, Zákon Otce), nebo jsou nadhozena v názvu podkapitoly, ale nikde jinde se v textu nevyskytují, ačkoliv se jedná o tematicky relevantní pojmy (podkapitola s názvem *Ironie, maska, hra, palimpsest*). Ačkoliv čtenářstvo obeznámené s tématem si koncepty jistě zařadí, není z diplomové práce jasné, jaký účel je tu sledován. Dále, některé části práce jsou (někdy bezmála doslovným) opakováním již řečeného a text se místy cyklí (což sice performuje kristevovský odvrát od lineárního uspořádávání logiky, ale v akademickém textu je opakování, které argumentační linii nerozvíjí často redundantní). Odkazy na performativ a J. L. Austina se opakují na str. 18 a 30, neexistence předdiskursivního těla tematizovaná Foucaultem a Butler je opakovaně probírána na str. 20 a 31, takřka celý odstavec ze str. 22 o přemíře tradičních reprezentací, které patriarchální diskurz ženám nabízí, je kopírován na str. 36, 37.

Je pravděpodobné, že tyto opakované úvody do tématu jsou důkazem nedostatečného odstupu od diskutovaných primárních i sekundárních zdrojů. Ostatně zásadní výtku na adresu écriture féminine, respektive Luce Irigaray, a sice že v jejím projektu ženská sexualita splývá se subjektivitou, diplomantka nikde neuvádí

a naopak ji reprodukuje vlastním stylem psaní: namátkou na str. 35 autorka debatuje negativní vymezení identity ženy v rámci androcentrismu a hned v následující větě (oddělené podnadpisem) hovoří o nutnosti vyjádřit kladně ženskou sexualitu, aniž by tento přechod byl kontextuálně ošetřen.

Uvědomuji si, že tyto výtky jsou spíše kosmetické povahy a na kvalitu práce nemají závažný dopad, avšak soudím, že tam kde je obsah i forma reprezentace zkoumaným tématem, je žádoucí se takových chyb vyvarovat. V následující pasáži si dovoluji předložit několik dotazů k obhajobě: 1) V práci postrádám debatu o praktické ne/aplikovatelnosti promyšlených teorií a vidím zde možná až zbytečnou abstraktnost. Lze ukázat, jak vlastně takové écriture féminine vypadá a jak se čte? Poprosila bych v této souvislosti studentku, aby se vyjádřila k formálním/žánrovým aspektům psaní H. Cixous, které v diplomové práci opomíjí. 2) Jak v kontextu patriarchálním diskursem vyhloubených klišé funguje diplomantkou užití spojení „nespoutaná ženská sexualita“ (str. 36)? K čemu obsah tohoto spojení odkazuje? K požívačnému chtíči, kastrující a pohlcující hlubině či sexualitě, která se vymyká etablovanému sexuálnímu a symbolickému řádu? A vylučují se tyto možnosti? 3) Dále, Irigaray předkládá kritiku privilegovaného postavení zraku v psychoanalýze, soustavně však pracuje s metaforou zrcadla (str. 53). Nejedná se o kontradikci? A reflektuje Irigaray tento rozpor? 4) A konečně poslední dotaz, jenž míří k interdisciplinárnímu prolínání tématu práce a postkoloniálních studií: pokud se Kristeva (a částečně i Matonoha) přiklání k tomu, že je entita ženy v symbolickém řádu přítomna skrze své chybění a sebereprezentace jí je nedostupná, existují tu paralely s argumenty G. Ch. Spivak, že podrobení nemohou hovořit? V čem lze nalézat rozdíly a paralely?

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji s ohledem na řečené hodnotit známkou mezi výborně a velmi dobře.

Mgr. et Mgr. Tereza Jiroutová Kynčlová, Ph.D.

V Praze 24. května 2018